K dejinám Chaty na Veľkom Boku

Archívny dokument : Pohľadnica - pôvodný vzhľad Chaty na Veľkom Boku

Súpis publikovaných príspevkov a archívnych dokumentov k histórii Chaty na Veľkom Boku

1934

II.schůze zastupitelstva KČST(15.12.1934 v Praze). – In: Časopis turistů. – Roč.46, č.10(1934), s.219 a 237*. – uvádza sa aj : Zástupca Tatranskej župy navrhuje realizovanie stavby chaty na Veľkom Boku v Nízkych Tatrách a chaty v Žiarskej doline v Liptovských holiach – návrhy zašle župa ústrednému výboru KČST v Prahe.*

1935

Útulna na Velkém Boku v Nízkých Tatrách. – In: Časopis turistů. – Roč.47, č.1 (1935), s.23. *– Za súčinnosti Stredoslovenskej a Tatranskej župy KČST a odboru v Lipt.Hrádku, bolo pre vybudovanie chaty vyhliadnuté miesto na Veľkom Boku a rokuje sa so štátom o nájme pozemku.*

Chata na Velkém Boku v Nízkych Tatrách vybuduje se příštího roku*. -**In: Časopis turistů. – Roč.47, č.7(1935), s.166****. – V prípravných prácach sa pokračuje- tesá sa drevo a zadané bolo vybudovanie vodovodu, nutného k stavbe i k budúcej prevádzke.*

1936

Chata na Velkém Boku*. **– In: Časopis turistů. – Roč.48, č.9 (1936), s.228****.- Podľa projektu arch.Ing.Stejskala sa dokončuje v týchto dňoch prvá stavebná etapa, ktorá obsahuje budúcu hospodársku budovu, prechodne prispôsobenú „hostinským účelom“. Celý projekt má mať 2 nocľahárne s 32 lôžkami, kuchyňu, predsieň, byt chatára a komoru.Otvorená by mala byť k Vianociam 1936. Chata je v n.m.1479 m.*

IV. Schůze zastupitelstva KČST */zapísal A.Černý. -* ***In: Časopis turistů****.- **Roč.48, č.7(1936),s.154-155.*** *– Schôdza sa konala 2.5.1936 v Litoměřicích.* ***Uvádza sa aj : prejednali sa záležitosti týkajúce sa stavby chaty na Velkom Boku*** *a Trangoške v Nízkych Tatrách. Za členov Finančnej a hospodárskej komisie na obdobie 1936-37 boli za Slovensko zvolení V.Houda z Bratislavy, a Ing.J.Fuxa z Ban.Bystrice.*

BROŽ, Jozef : Chata na Velkém Boku v Nízkých Tatrách. -In: Časopis turistů*.- **Roč.48, č.10(1936), s.241****. –Uvádza sa, že chata bude otvorená „ už o letošních vánocích“ a popisuje sa prístup k chate. Riaditeľstvo št.lesov zaviedlo skúšobnú víkendovú prevádzku na lesnej železnici z Lipt.Hrádku do Hodruše.*

Zápisnica o schôdzi Slovenskej komisie KČST.- In: Krásy Slovenska.-Roč.15, č.8 (1936) *– Príloha : Turistika – Šport – Jaskyne.-č.8(1936), s.115-118.- Konala sa 4.7.1936 v Žiline. Účastníci. Program. Stavebný program (popis rozmerových riešení interiérových horských chát), návrh aby sa v r.1937 začalo s prestavbou Zbojníckej ch. a Votrubovej ch.,* ***do konca r.1936 sa dokončí ch.na Veľkom Boku (Ústredie KČST),*** *zámer rozšírenia chaty na Kráľovej holi (Na Smrečinách, severovýchodne od Kráľovej hole) a odporúčanie postaviť menšiu útulňu na Veľkej Vápenici, útulňa pod Ploskou (T.Sv.Martin), na Detvianskej Poľane(Zvolen) Pod Vojšínom (Levice) a prístavba chaty pod Krížnou(BB).*

1937

BROŽ, J.:Činnost Klubu československých turistů v roce 1936.- In:Časopis turistů.-Roč.49, č.4(1937), s.34-36.- *Uvádza inf.-v Nízkych Tatrách bola vybudovaná nová chata na Veľkom Boku****,*** *Odbor Banská Bystrica začal s prístavbou chaty na Kráľovej studni.*

Chata na Veľkom Boku v Nízkych Tatrách bola odovzdaná verejnosti v nedeľu 20.decembra 1936.-In: Krásy Slovenska.-Roč.16, č.1 (1937), s.22.

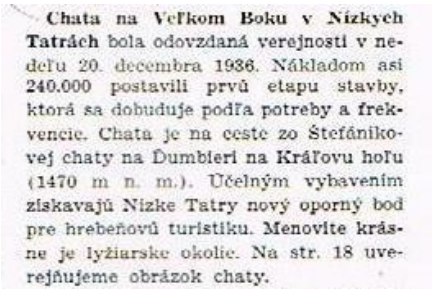

Chata na Veľkom Boku v Nízkych Tatrách bola odovzdaná verejnosti v nedeľu 20. decembra 1936. Nákladom asi 240.000 postavili prvú etapu stavby, ktorá sa dobuduje podľa potreby a frekvencie. Chata je na ceste zo Štefánikovej chaty na Ďumbieri na Kráľovu hoľu (1470 m n. m.). Účelným vybavením získavajú Nízke Tatry nový oporný bod pre hrebeňovú turistiku. Menovite krásne je lyžiarske okolie. Na str. 18 uverejňujeme obrázok chaty.

NUSKA, O. *: **Veľký Bok****. - **In: Krásy Slovenska. - Roč.16, č.3(1937), s.67-68.*** *- Popis vybavenosti novej chaty KČST pod Veľkým Bokom a lyžiarskych terénov v jej okolí. Fotografia priečelia novej chaty.Autor vyslovuje nádej, že správa štátnych lesov zmení svoje rozhodnutie zastaviť dopravu na úzkokoľajnej lesnej železničke na trati Lipt.Hrádok - lesná správa Škarketka v doline Hodruše (odkiaľ bol výhodný prístup pod Veľký Bok). Chatu spravujú dlhoroční pracovníci p.Petrlu, bratia Brtáňovci z Malužinej.*

Ešte o novej chate */ Pk.-* ***In: Krásy Slovenska.-Roč.16, č.2(1937),s.48****.-* ***Text:*** *V poslednom čase prejavuje sa veľký záujem o Nízke Tatry, o čom svedčí, že mimo Štefánikovej chaty na Ďumbieri vyrástly ďalšie : na Chabenci, Trangoške, na Čertovici pri Vyš.Boci a penzion p.Kovalčika, útulňa na Smrečinách pod Kráľ.hoľou a* ***konečne (uprostred vzdialenosti Kráľova hoľa – Ďumbier) na Veľkom Boku 1479 m. Postavil ju Klub čsl.turistov nákladom 160.000 Kč.*** *Má 2 spol.nocľahárne s 32 posteľami, jedáleň, umyvárne a byt správcu. Vo všetkých miestnostiach je vodovod. Chata je otvorená i v zimných mesiacoch. Okolie je ideálny lyžiarsky terén. Prístup je najlepší z L.Hrádku lesnou železnicou cez Malužinú do Škarkétky. V lyžiarskej sezóne odchádzajú vlaky v sobotu o 14.30, v nedeľu 8.20, návrat v nedeľu večer o 16.40. Možno i vlakom ČSD do Kráľ.Lehoty, autobusom na Malužinú a ztade za 2,5 hod. pešo značkou modrou.* ***Informácie podá nájomca p.Dan.Brtáň, pp.Malužiná., alebo OKČST Lipt.Hrádok.***

BROŽ, Josef: Chata KČST na Velkém Boku v Nízkych Tatrách. - In: Časopis turistů. – Roč.49, č.1(1937), s.4. *– KČST dokončil 1.etapu stavby chaty a 20.12.1937 v nej zahájil prevádzku. Chata postavená podľa projektu arch.inž.Stejskala. Chatárom je Daniel Brtáň, ktorý po niekoľko rokov pôsobil na Štefánikovej chate u R.Petrlu. Snáď riaditeľstvo štátnych lesov obnoví v turistickej sezóne pravidelnú osobnú dopravu na lesnej železnici z Lipt.Hrádku cez Malužinú ma konečnú stanicu Hodrušu, ktorá bola v dec.1936 v skúšobnej prevádzke. Fotografia chaty.*

Klub dokončil stavbu chaty KČST. na Velkém Boku v první stavební etapě a zahájil v ní provoz 20. prosince 1936. Budova, vystavěná podle návrhu arch. inž. J. Stejskala, je srubová na kamenné podezdívce, krytá eternitem; má dvě noclehárny o 32 železných patrových lůžkách s drátěnkami a matracemi, hostinské místnosti, byt nájemce s ostatním příslušenstvím a hospodářskou budovou. Chata leží ve výši 1479 m n. m. v sedle pod Velkým Bokem (1728 m n. m.). Podle posudku návštěvníků svou disposicí dobře vyhovuje účelu a svým slohem zapadá do okolního přírodního rámce. Chata osazena byla Danielem Brtáněm, který po několik let působil na Štefánikově chatě u R. Petrly; tato škola zaručuje již, že návštěvníkům vyjde vždy plně vstříc. Chata bude sloužiti k využití nádherných lyžařských terénů, na nichž se udržuje sníh pravidelně do konce května. Doporučujeme ji proto pozornosti lyžařů. Je spojkou mezi chatou Štefánikovou, vzdálenou pěšky 7 hodin, a útulnou na Smrečinách pod Kráľovou holou, vzdálenou sedm až osm hodin značenými hřebenními cestami. Korespondence budiž zasílána na adresu: pošta Malužiná u Lipt. Hrádku. Výchozí stanice jsou: Kráľova Lehota, odtud autobusem do Malužinej, odkud výstup tři hodiny; nebo Lipt. Hrádok, odtud přes Malužinu na konečnou stanici lesní dráhy v Hodruši (k hájovně Škarkétce) s dvouhodinovým výstupem k chatě. Z jižní strany je nejbliže stanice Polomka na dráze pohronské (3 hod.). Vyobrazení ukazuje dobře nádhernou polohu chaty. Lze doufati, že ředitelství státních lesů obnoví v turistické letní sezoně pravidelnou osobní dopravu na lesní dráze z Lipt. Hrádku přes Malužinu na konečnou stanici Hodrušu, která byla v prosinci 1936 zavedena na zkoušku, ale koncem ledna letošního roku odvolána pro nedostatečnou frekvenci, neboť podnik, jehož ukončení před vánoci nebylo zajištěno pro mimořádné technické obtíže, nemohl býti včas náležitě propagován. Návštěvníci však v jeho okolí objeví krásy dosud neznámé, které zajistí dobrou budoucnost tohoto podniku v pohoří, jež svou jedinečnou polohou a nedotčenými půvaby patří mezi skvosty našich hor.

Chata KČST. na Velkém Boku v Nízkých Tatrách.

Doprava na osobní lesní dráze z Lipt.Hrádku. - In: Časopis turistů.- Příloha Turistické zpravodajství. - Roč.49, č.1 (1937), s.3*.- Informácia o lesnej železničke z Liptovského Hrádku cez Malužinú na Škarkétku (Hodrušu), odkiaľ bol výstup na novú chatu KČST na Veľkom Boku. Riaditeľstvo št.lesov v Liptovskom Hrádku v záujme rozvoja lyžiarskeho športu pôvodne zaviedlo aj sobotňajšiu prevádzku osobnej prepravy na tejto trati, ale z dôvodu malej účasti záujemcov a s tým súvisiacich prevádzkových strát, sobotné jazdy boli zrušené.*

Doprava osobní na lesní dráze z Lipt. Hrádku přes Malužinu na Škarkétku byla zastavena. Odpadá proto možnost v sobotu, kdy tam vlaky jezdily, použíti lesní dráhy k jízdě na stanici Hodruši (Škarkétku) k výstupu na novou chatu KČST. na Velkém Boku. Ředitelství stát. lesů v Lipt. Hrádku odvolalo opatření, jež v zájmu rozvoje lyžařského sportu učinilo, když vypravování vozů při malé účasti zájemníků bylo spojeno se značnou provozní ztrátou.

Pplk.Ondruška : Stredoslovenská župa KČST*.- In: Krásy Slovenska.-Roč.16, č.6 (1937),s.142-143.-Valné zhromaždenie 25.4.1937. Odbory. Podrobný prehľad činnosti za rok 1936. Chaty- odbor BB(Suchý vrch, Kráľova studňa),odbor ZV(Detvianska Poľana),Rim.Sobota a Tisovec (chata na Tŕstí),Ban.Štiavnica(chata na Sitne),Kremnica(chata na Piargoch),Ľubietová(chata na Hrbe),Lučenec(chata na Javore),odbor Podbrezová(chata na Trangoške).* ***Chaty ústredia KČST – na Chabenci, pod Ďumbierom, na Veľkom Boku.*** *Podrobné údaje o značkovaní.*

1938

50 let Klubu československých turistů 1888-1938. – Praha : KČST, 1938.- 250 s.*- obr. pril. – Informácia o chate na Veľkom Boku :*

Velký Bok, chata (1479 m). Majetek ústředí, 2 noclehárny, 36 lůžek, osvětlení petrolejem, vodovod. Želez.: Polomka (v Pohroní) 3 hod., Králova Lehota 5 hod. Autobus z Královy Lehoty do Malužiny, resp. Vyš. Boci. Lze použít také lesní dráhy z Liptovského Hrádku. Adresa: Východná, čp. 536, p. Malužiná, Slovensko.

Archívny dokument : ***Pred chatou na Velkom Boku - rok 1938 . – In:Archív Tomáša Trstenského***

Přístavba chaty KČST na Velkém Boku*, kterou byl objekt rozšířen o 12 pokojů, se již dokončuje. -* ***In: Časopis turistů- Příloha Turistické zpravodajství – Roč.50, č.9-10(1938), s.92.***

1939

Z prehľadu o činnosti KČST v roku 1938 – in:Časopis turistů.-Roč.51, č.9-10 (1939).*- o.i. aj informácia : ústredie KČST rozšírilo chatu na Veľkom Boku prístavbou dvanástich izieb nákladom 292.000 K.*

1940

Archívny dokument : ***Chata na Veľkom Boku - fotografie asi z roku 1940. - In: Archív Tomáša Trstenského***

Výročná zpráva Klubu slovenských turistov a lyžiarov 1940. – Liptovský Sv.Mikuláš : Ústredie KSTL-Kníhtlačiareň Július Štepita, b.r.v. – 44 s. – V časti „Rôzne podniky KSTL" sa uvádza – KSTL vlastní a spravuje na Slovensku 69 chát a útulní. *.. Pri chate na Trangoške zriadil podbrezovský odbor kúpalište a tenisový dvorec... V časti „Majetok KSTL" sa uvádza – V roku 1940 bol pozemkoknižne ako vlastníctvo KSTL prevedený pozemok vo výmere 4340m2 – Štefánikova chata KSTL na Ďumbieri (Brezno n.Hronom kn.vl.94). Z majetku KSTL sa vyškrtla chata na Chabenci, ktorá minulého roku zhorela. Majetková podstata tejto chaty reprezentovala 650.000 Ks, ktoré boli kryté poistením.*
V časti „Investície KSTL" sa uvádza -...najnákladnejšia bola oprava vodovodu chaty KSTL na Veľkom Boku, ktorá vyžadovala nákladu 6.000.-Ks*, ďalšie tisíce sa investovali na opravu chát...Štefánikova chata na Ďumbieri... Obnovili sme zmluvu o prenájmu chaty v Smrečinách pod Kráľovou hoľou, ktorú sme so správou cirkevných majetkov spišského biskupstva veľmi výhodne uzavreli.*

1942

Archívny dokument : ***Pohľadnica odoslaná z Chaty na Veľkom Boku v septembri 1942 :***

1945

Škody na chatách, útulniach a nocľahárniach.-In:Hosť-Turista : Časopis pre otázky turistiky a cestovného ruchu. – Roč.4, č.1(1.9.1945), s.3.- *Podrobný súpis stavu chát a útulní. V zozname sú jednotlivé chaty označené značkou pre – *objekt značne poškodený, a značkou† pre objekt vypálený, prípadne výbušninami zdemolovaný. Ďumbierska chata †,* ***Chata pod Veľkým Bokom †,*** *Chata pod Panským dielom *, Chata na Trangoške†, Chata pri vrbickom plese*,Chata na Hrbe Ľubietová †,Chata na Smrekovici Ružomberok†, Chata na Kráľovej studni Staré Hory (žiadna značka),Chata na Suchom vrchu BB (žiadna značka),Útulňa pod Chabencom Jasenie†.*

1946

Klub slovenských turistov a lyžiarov v roku 1945. Výročná zpráva za rok 1945. – Liptovský Sv.Mikuláš : Klub slovenských turistov a lyžiarov, 1946. -55 s. - Zoznam zničených a poškodených chát uvedený v Zpráve za rok 1945- uvádza sa aj informácia :
*Štefánikova chata pod Ďumbierom-poškodená /****Chata na Veľkom Boku-zničená****/Chata na Trangoške-zničená*
Chata na Hrbe-zničená / Chata na Prednej Poľane-zničená /Chata na Smrekovici-zničená
Chata na Kráľovej studni-zničená / Chata pod Panským dielom –zničená / Chata na Veľkej Poľane -poškodená

1948

Klub slovenských turistov a lyžiarov v r.1947 : Výročná zpráva za rok 1947 .-*Liptovský Sv.Mikuláš : Kníhtlačiareň Tempo, Bőhmer a Štepita, 1948. – 59 s.-****V časti „Prehľad otvorených a rozpracovaných chát KSTL v roku 1947“sa uvádzajú informácie o plánovanej i realizovanej výstavbe chát KSTL v Nízkych Tatrách*** *(Chata na Chabenci, Chata pri Vrbickom plese, Štefánikova chata na Ďumbieri, Chata na Trangoške, Chata v Smrečinách na Kráľovej holi a* ***Chata na Veľkom Boku- Prevedenie náčrtkov na túto chatu bolo zadané Ing.Ungrovi z Bratislavy. Náčrtky boli spolu s pripomienkami techn.kancelárie Ústredia postúpené PPO a PT v Bratislave na schválenie. Vybavenie ešte nedošlo.***

Archívny dokument : ***List od: A.Lutonský. – V Prahe, Slovakotour, 13.januára 1948. – Komu: Krásna zem, redakcia, Ostrava. – “….Pripojene posielam prisľúbený príspevok o slovenských chatách....****Ďalšie žiadané dáta Vám tiež dodám včetne žiadaných snímkov. S pozdravom Al.Lutonský…” –* ***časť z textu uvedeného príspevku „Ztráty turistiky na Slovensku za války“, v ktorom sa A.L. zmieňuje o nízkotatranských chatách : “****... O turistice na Slovensku v roce 1945 za těchto okolností bylo možno mluviti pouze jako o turistice v troskách. Pokud šlo o chaty ze dřeva, byly vypáleny, kde byl stavební materiál tvrdý, tam použili Němci třaskavin.* ***Tak byla demolována Štefánikova chata na Ďumbieru ... O některé objekty se tvrdě bojovalo již za povstání (Trangoška)*** *.. .****zničená byla Chata na Veľkom Boku... – In : ARCHÍV A.L.***

1959

KUKAČKA, Miroslav*:* ***Chata pod Veľkým Bokom. – In: Krásy Slovenska.-Roč.36,č.2(1959),s.79.-****Fotogr. – Kritika neaktuálnych údajov v mape NT-východ, ktorá informuje o chate (vypálenej počas vojny) akoby bola v prevádzke.*

1968

PUKOVÁ, Elena: Zoznam chát a útulní, ktoré boli majetkom KSTL do r.1949*.-* ***In: Krásy Slovenska. - Roč.45, č.8 (1968), s.289****. –Chata na Veľkom Boku nie je uvedená*

1995

HLAVIENKA, Ján : Ožije ešte chata pod Veľkým Bokom ? 50 rokov chýba stredisko pre východné trasy Nízkych Tatier*. –* ***In:Národná obroda:Denník občanov Slovenska. –Roč.6, č.46(24.2.1995****).- História chaty. Fotografia na ktorej je prvá chatárka Mária Brtáňová.*

1997

HLAVIENKA, Ján : Naše prvé horské chaty*.-****In: Nedeľná Pravda. – Č.25(1997), s.29****. -Fotogr.- Uvádza* ***údaje aj o Chate pod Veľkým Bokom :*** *„Rovnako kľúčovú pozíciu ako mala chata pod Chabencom pre západné trasy Nízkych Tatier, mala chata pod Veľkým Bokom pre východné. Chatu vystavali v r.1934 členovia KSTL z Liptovského Hrádku za pomoci tamojšieho lesného úradu a poľovníkov. Druhá časť chaty bola postavená po príchode jej prvého chatára Daniela Brtáňa v roku 1937. Celé zariadenie bolo dokončené v lete roku 1938. Náklady predstavovali 250 000 Kčs a uhradil ich spomínaný klub. V chate pre 70 ľudí bol vodovod, svietilo sa petrolejkami a o dobrú náladu sa staral aj gramofón na kľuku. Ani táto obľúbená chata nemala dlhý život, počas SNP ju Nemci vypálili a od tých čias sa nenašiel nik, kto by ju obnovil. (Pozn.-chybný údaj : chatu nepostavili členovia KSTL ale KČST)*

2003

Archívny dokument : ***TRSTENSKÝ, Tomáš : Turistický ruch v Nízkych Tatrách a Chata pod Veľkým bokom*** *: Stredoškolská odborná činnosť : Odbor Geovedy. – Manuskript. - Lit., obr.príl.-Banská Bystrica : Obchodná akadémia, 2003.- 37 s.- Práca študenta 3.roč. Obchodnej akadémie v Banskej Bystrici popisuje turistické objekty v Nízkych Tatrách. Osobitne sa zameriava na oblasť Kráľovohoľských Tatier (Ramža, Andrejcová, Smrečiny) a na bývalú chatu KČST pod Veľkým Bokom. Predkladá návrh projektu rozvoja turizmu v oblasti Malužiná-Veľký Bok.*

TRSTENSKÝ, Tomáš : Z minulosti chát : Spomienka na Veľký bok. – In: Krásy Slovenska.- Roč.80, č.1-2(2003), s.8-10*. – fotogr. – V článku sa uvádza, že sa zachovala pamätná kniha KČST z Chaty pod Veľkým Bokom, ktorú mal odloženú bývalý chatár Peter Droppa. .*

Z MINULOSTI CHÁT

Spomienka na Veľký bok

„Najlepšie výhľady z celých Nízkych Tatier má Veľký bok", napísala jedna návštevníčka do pamätnej knihy Chaty KČST pod Veľkým bokom. Iný návštevník napísal: „Dobrá rada: keď ideš na Veľký bok, vypi predtým v chate grog". Ak navštívite Veľký bok, zistíte, že výhľady sú naozaj prekrásne, ale turistickú chatu a „grog" v sedle pod Veľkým bokom nenájdete. Zachovala sa iba pamätná kniha KČST (1936-1940), ktorú mal odloženú bývalý chatár Peter Droppa.

Chata pod Veľkým bokom bola jedinou turistickou chatou v kráľovohoľských Nízkych Tatrách. Stala sa dôležitým ubytovacím miestom turistov, ktorí prechádzali nízkotatranský hrebeň. Vlastnilo ju Ústredie KČST v Prahe. Postavená bola za finančnej podpory UKČST. Projektoval ju Ing. Stejskal, postavila ju firma Štefan Orfánus a Juráš z Liptovského Sv. Petra v lete 1936. Stavebný dozor vykonával Ing. Tibor Blattný. Hlavným stavebným materiálom bolo drevo. Na prízemí bola chodba, jedáleň, kuchyňa, sklad a priestor na odkladanie býľ. Na poschodí boli izby. V roku 1940 bola dokončená prístavba, ktorá ju kapacitne zdvojnásobila. Prístavba bola podpivničená a vznikol nový vchod do chaty. Chata bola v prevádzke už 19. 12. 1936. V ten deň ju navštívili osobnosti liptovskej turistiky a stali sa prvými návštevníkmi novej chaty. Slávnostne bola otvorená 20. 12. 1936. Na otvorení sa zúčastnili turisti z Liptova, Žiliny, Dolného Kubína, Prahy ...

Motto chaty:
Zahor Slováku
vo vlastnej domovine
a plesaj
na Veľkom boku!

Podľa zápisov z pamätnej knihy medzi návštevníkov patrili prevažne Slováci a Česi, ale aj Maďari, Briti, Bulhari a Rumuni. 28. 7. 1940 vystúpilo na V. bok rekordných 136 účastníkov liptovského seniorátu (SEM), ktorí sa zúčastnili služieb božích na V. boku. „Odbavil" ich kaplán Jozef Juráš. Príjemnú chatárku atmosféru vytvárali počas rokov 1936-1944. D. Brtáň s manželkou (19. 12. 1936-1939); Peter Droppa s priateľmi (1939-13. 11. 1940) a Z. Pavličko (13. 11. 1940-1944). Celoročne ponúkali stravovanie a ubytovanie každému turistovi, či už išiel z Muránskej planiny, Roháčov, Veľkej Fatry, Liptova, Horehronia, alebo z prechodu hlavného hrebeňa. Chatu 26. 12. 1944 vypálili vlasovovci, aby sa nestala útočiskom partizánskych jednotiek kpt. Bielika a brigády „Jánošík". Chata má zaujímavú spojitosť s menom Štefan. Vďaka Štefanovi Orfánusovi sa zrodila a na Štefana (26. 12.) „Jahla popolom". V ten istý deň vlasovovci zajali členov anglo-americkej misie v zrube pod Homôľkou. Zrub taktiež vypálili. V ten deň stratila nízkotatranská turistika veľkokapacitnú chatu, ktorá je dodnes chýbajúcim článkom chát v Nízkych Tatrách. Po 2. svetovej vojne sa väčšinu z turistických chát za finančnej pomoci štátu podarilo obnoviť. Ale bývalej Chate pod V. bokom sa pomoci nedostalo. Dnes na mieste chaty nájdete pivničné priestory. Stojí na nich chata Štátnych lesov – OZ Malužiná, ktorá slúži poľovníkom. Turistickí sprievodcovia a mapy spomínajú pamätnú tabuľu, ktorá má pripomínať vypálenie chaty. Počas mojej návštevy som ju nenašiel. Čo sa s ňou stalo? Myšlienka obnovenia chaty prišla s rastúcim počtom turistov na hlavnom nízkotatranskom hrebeni. Do plánu budovania turistických chát a útulní bola zaradená spolu s Chatou pod Chabencom a Útulňou Andrejcová. Nové chaty mali uľahčiť prechod hrebeňom bez nosenia stanov. Napokon postavili len Útulňu Andrejcová (1968). Po postavení Andrejcovej, obnovenie upadlo do zabudnutia. V roku 1979 pribudla Útulňa Ramža. Tieto dve malokapacitné útulne dodnes nahrádzajú „veľkoboký" chatu.

PRÍSTUPOVÉ A VÝSTUPOVÉ TRASY

Po modrej značke, ktorá začína v liptovskej obci Malužiná (ATC Poľana, bus) sa dostaneme do Malužinskej dol. (kyselka, tajch). Pri horární Predné (lavice a stôl, rázcestie ku kyselke) vstupujeme do doliny Hodruša. Prechádzame popri horární Skarkétka, zrube Rumanka a poľovníckej chate Hodruška (lavička). Po výstupe stojíme v sedle pod V. bokom (poľovnícka chata s lavicami a stolom, výhľad na V. Vápenicu).

Liptovská obec Svarín (rančí) ponúka výstup žltou značkou. Prechádzame Svarínskou dolinou a krasovou dolinou Torysa (skalné vráta). Cez Nemecký prichádzame na vrchol V. boku (kruhový rozhľad, vrcholová kniha). Kedysi bol vrchol označený drevenou pyramídou (vysoká asi 4 m) s turistickými smerovkami. Dnes tu je rázcestník, stojan s vrcholovou knihou a triangulačná tyč. Pozor: pri hmle je orientácia na rozsiahlom chrbte Veľkého boku a Nemeckej sťažená. Oba chodníky (žltá) sa stretávajú na vrchole súbežne z JV.

Modrá značka z lesníckej osady Čierny Váh (vodná nádrž) ponúka dlhší výstup cez dolinu Ipoľnica, Rázťoka (žltá) a Hošková. Aj cez tieto doliny jazdil vlak Čierňovážkej lesnej železnice. Cez Hoškovú neznačenou lesnou zvážnicou prichádzame do sedla pod V. bokom.

Z dopravne dobre prístupnej horehronskej obce Polomka (bus, vlak) postupujeme po zelenej značke. Vystupujeme Ždiarskou dolinou, Bukovinkou, Salašnou (výhľad) do sedla Homôľky (výhľad, pamätník). A po hlavnom hrebeni na Zadnú hoľu (výhľad, rázcestie na Veľký bok).

Po žltej zostupujeme zo Zadnej hole na chrbát Širokej a do sedla pod V. bokom. Nad sedlom traverzujeme Oškuvú (1616,1 m) a prichádzame do „priehyby" (výhľad). Po výstupe stojíme na vrchole V. boku.

Východiskom na V. bok môže byť aj horský priesmyk Čertovica (bus, penzión STIV, motorest). Zo sedla po červenej značke E8 (Cesta hrdinov SNP) na Zadnú hoľu.

Chata pod Veľkým bokom.

Chatár Peter Droppa (tretí zľava) s priateľmi.

LYŽOVANIE A VEĽKÝ BOK

Chata bola navštevovaná rovnako ako v lete tak aj v zime. Priestrannú chatu využívali študenti z Tisovca a Hnúšte na lyžiarske výcviky. Veľký bok bol obľúbeným lyžiarskym terénom pre milovníkov lyžovania v panenskej prírode. Lyžovať pomedzi „snežné sochy" smrekov s výhľadom na Tatry pri inverznom počasí patrí medzi nezabudnuteľné zážitky. Pod vrcholom V. boku v nadmorskej výške od 1640 do1690 sa nachádza rozsiahla krasová plošina. V zimnom období je veľmi dobrým lyžiarskym terénom. Zimné výstupové trasy na Veľký bok vedú Malužinskou, Hodrušskou, Svarínskou, Ipoľtickou dolinou a dolinami Ráztoka a Hošková. Do sedla pod V. bokom sa možno dostať aj zo Zadnej hole v hlavnom hrebeni. Ale pozor! V masíve V. boku je 12 lavínových dráh! Tá najväčšia je v Snežnej doline a spadá na JV do Hoškovej doliny.

Veľký bok je rozsiahla hoľa, ktorá je 4 km „bokom" od hlavného nízkotatranského hrebeňa. Nachádza sa v severnej rázsoche Zadnej hole, ktorá sa na Veľkom boku rozdeľuje na dve vetvy. SZ pokračuje cez Malý bok a Pukanec ku Kráľovej Lehote. SV pokračuje cez Nemecký, Chmelinec a Holicu k Čiernemu Váhu. V poradí najvyšších vrcholov Nízkych Tatier je na 25. mieste s nadmorskou výškou 1727,1 m. Jeho výška ho zaraďuje medzi vrcholy s najkrajším rozhľadom v kráľovohoľských Tatrách. Je najvyšší spomedzi okolitých vrcholov. Je vyšší ako Veľká Vápenica a ako hlavný hrebeň (okrem Kráľovej hole). Najkrajší výhľad z Liptova na Tatry je práve z jeho vrcholu. Určite zaujme každého turistu. Z vrcholu vidieť celú tatranskú hradbu. Od Babiek cez Roháče, Baranec, Volovec, Bystrú, Červené vrchy, Kriváň, po Gerlachovský a Slavkovský štít. Na SZ vidíme Chočské vrchy, Liptovskú kotlinu s Liptovskou Marou. Pod nami sú hlboké doliny a hrebene. Vidíme Malý bok, skalnatý vrchol Mačacia, hrebeň Kozích chrbtov s hornou vodnou nádržou Čierny Váh. Na západe sú Lajštroch, Rovná hoľa, Ohniište, Poludnica, Demänovské vrchy s Krakovou hoľou a Dumbierske Tatry s Dumbierom. Na východe sa vypína Veľká a Malá Vápenica. Juh poskytuje pohľad na Slovenské rudohorie s Fabovou hoľou a na hlavný hrebeň s Homôľkou, Zadnou hoľou, Oravcovou a Kolesárovou.

Tomáš Trstenský

Zo Zadnej hole ...

2013

TRSTENSKÝ, Tomáš : Chata pod Veľkým bokom (1936-1944). – In :Bystrický Permon. – Roč.11, č.1(2013), s.16. *– 2 fotogr. –História chaty pod Veľkým Bokom. V roku 2005 bola na pripomenutie niekdajšej chaty osadená pamätná tabuľa na priečelí poľovníckej chatky, ktorá stojí na základoch pôvodnej chaty.*

CHATA POD VEĽKÝM BOKOM (1936 – 1944)

Vybudovať horské chaty na hlavnom hrebeni Nízkych Tatier, a tým ho sprístupniť turistickej verejnosti, sa podarilo koncom 20. rokov 20. storočia. Turistické chaty systematicky pribúdali na strategických a zároveň atraktívnych miestach v hrebeňových partiách najprv Ďumbierskej časti horstva. Prvá vznikla Štefánikova chata pod Ďumbierom (1928) a po nej Chata pod Chabencom (1932). Následne prišli na rad Kráľovohoľské Tatry s upravenou chatou na Smrečinách pod Kráľovou hoľou (1934) a poslednou v reťazci zariadení bola Chata pod Veľkým bokom (1936). Keďže nízkotatranská hrebeňovka dosahuje takmer 100 km dĺžky, chaty boli medzi sebou vzdialené maximálne jeden deň chôdze (8 až 12 hodín pochodu).

Sedlo pod Veľkým bokom síce neleží priamo v hlavnom hrebeni pohoria, ale keďže sa pri plánovaní nenašlo iné vhodnejšie miesto na hrebeňovke, rozhodnutie padlo pre široké sedlo, ležiace 2 km severne od Zadnej hole. Objekt vybudovala počas roku 1936 stavebná firma Štefan Orfánus a Juráš z Liptovského Sv. Petra na základe požiadavky Ústredia Klubu československých turistov (KČST) z Prahy. Projektantom chaty bol Ing. Stejskal a stavebný dozor vykonával Ing. Tibor Blattný. Náklady pre zázemie turistov dosiahli 160 000 Kč a slávnosť otvorenia sa konala v nedeľu 20. decembra 1936. Medzi účastníkmi boli prevažne liptovskí, žilinskí, dolnokubínskí a pražskí turisti, zapísaní v pamätnej knihe chaty, ktorá sa zachovala dodnes. Objekt síce patril Ústreduu KČST Praha, ale prevádzkovaním bol poverený najbližší Odbor KČST z Liptovského Hrádku.

Chata pod Veľkým bokom s prístavbou (r. 1940).

Veľký bok z Oškovej (r. 1940).

Z personálu, ktorý zabezpečoval chod zariadenia sa podarilo vypátrať nasledovné osoby: Dan Brtáň s manželkou a jeho bratom v rokoch 1936 – 1939 (dovtedy boli kuchári na Štefánikovej chate pod Ďumbierom); Peter Droppa, nazývaný Juhbo, s priateľmi (Igor Benko, Vladimír More Kresák, Ľudovít Dianiška a dve kuchárky Hufanová a Pekalová) v rokoch 1939 – 1940; Zoltán Zolo Pavličko v rokoch 1940 – 1942 (následne chatárčil na Zbojníckej chate vo Vysokých Tatrách do roku 1946) a ďalší, ktorí vytvárali príjemnú chatársku atmosféru, čím bolo zabezpečené celoročné ubytovanie a stravovanie hostí.

Dobové články návštevníkov Veľkého boku v turistickom časopise Krásy Slovenska objekt vzhľadom i ruchom prirovnávali k včelínu alebo úľu. Ak sa preneseme v čase, tak by sme videli jednoposchodovú podpivničenú stavbu s pôdorysom obdĺžnika. Izby a vstupné dvere mali orientované na juhovýchod (k slnku). Pivnica bola kamenná a nadzemná časť celodrevená. Prízemie tvorila chodba, jedáleň, kuchyňa, umyváreň, sklad potravín, lyžiareň a chatárova izba. Dve spoločné nocľahárne boli umiestnené na poschodie (32 lôžok) a ubytovanie stálo 7 Kč. Nocľahárne i jedáleň boli obložené drevom z červeného smreka. Chata bola vybavená vlastným vodovodom. Pre zvýšenú návštevnosť hrebeňovky Nízkych Tatier bola v roku 1940 uskutočnená prístavba, ktorá zvýšila komfort na chate a vznikol druhý vchod.

V prvých rokoch (1936 – 1938) chatu navštevovali prevažne českí turisti a lyžiari. Veľký záujem o ňu bol hlavne medzi pražskými turistami. V Prahe bola chata známejšia ako na Slovensku, pretože ju vlastnilo Ústredie KČST Praha. Počas chatárčenia Petra Droppu (spoluobjaviteľ demänovského jaskynného systému, spoluzakladateľ Horskej služby Nízke Tatry a jej prvý náčelník) sa chata stala známou u liptovských turistov a lyžiarov, ktorých chatár veľa poznal. Podľa zápisov z pamätnej knihy medzi návštevníkov patrili prevažne Slováci a Česi, ale aj Maďari, Briti, Bulhari a Rumuni. Dňa 28. 7. 1940 vystúpilo na Veľký bok rekordných 136 účastníkov liptovského seniorátu evanjelickej mládeže (SEM). Služby božie odbavil kaplán Jozef Juráš. Priestrannú chatu využívali počas zimy študenti z Tisovca a Hnúšte na školské lyžiarske výcviky.

Osud chaty spečatila 2. svetová vojna. Po potlačení SNP do hôr sa na chate usídlilo niekoľko povstaleckých oddielov (dve pešie čaty veliteľa por. P. Šmálika, anglo-americká misia) a bola skladom potravín, liekov a vojenského materiálu. Poslednými partizánmi boli členovia 2. a 3. oddielu skupiny Jánošík pod velením npor. Ernesta Bielika. Počas Vianoc (26. decembra 1944) chatu obkľúčila jednotka Edelweiss. Partizánov zajali a následne chatu podpálili, aby sa nestala útočiskom pre ďalších partizánov. Zaujímavé je spomenúť symbolické spojenie s menom Štefan, lebo vďaka Štefanovi Orfánusovi sa chata zrodila a na Štefana (26. decembra 1944) ľahla popolom.

Po 2. svetovej vojne sa veľký počet chát KČST podarilo obnoviť, ale pod Veľkým bokom sa turisti nedočkali obnovy. Napriek tomu, že sa viackrát objavila myšlienka znovupostavenia turistickej chaty alebo aspoň úpravy opusteného salaša na jednoduchú útulňu, k realizácii sa nepristúpilo. Dodnes sa špekuluje, prečo sa tak nestalo napriek výhodnej polohe uprostred Kráľovohoľskej časti Nízkych Tatier. Údajne vtedajšiemu politickému režimu nebola po vôli povstalecká minulosť, ktorá sa spája s pôsobením anglo-americkej misie v oblasti. Pred obavou, aby sa nová chata nestala anglo-americkým pamätníkom pod Veľkým bokom, nebola obnovená. Aj s takýmito úvahami sa môžete stretnúť počas každoročného turistického výstupu na Veľký bok, ktorý už 38 rokov organizujú turisti z Heľpy vždy v prvú augustovú sobotu (3. augusta 2013).

V roku 2005 bola na pripomenutie niekdajšej chaty osadená pamätná tabuľa na priečeli poľovníckej chatky, ktorá stojí na základoch pôvodnej chaty. Dodnes je bývalá veľkokapacitná chata chýbajúcim článkom nízkotatranských chát. Dočkáme sa niekedy obnovy Chaty pod Veľkým bokom?

Tomáš Trstenský

2014

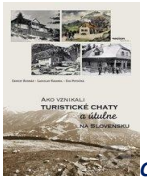

Chata na Veľkom Boku.- In: Ako vznikali turistické chaty a útulne na Slovensku.-Poprad : Vydavateľstvo Region Poprad, 2014. *-s.137-138. – História chaty, dobové fotografie. Chata bola sprístupnená 20.decembra 1936, investorom bolo Ústredie KČST Praha, chatu prevádzkoval odbor KČST Liptovský Hrádok. Správcovia : 1936-1939 Dan Brtáň, 1939-1940 Peter Droppa, 1940-1942 Zolo Pavličko. V rokoch 1937-1940 ukončená prístavba. Koncom roku 1944 chatu vypálilo nemecké vojsko.*

2018

KRIŠTOFOVÁ, Ivica : Biela smrť. - In: Brezno v spomienkach ďalšie príbehy.-Brezno, 2018.- s.47-49.- *Spomienka na tragédiu spojenú s I.ročníkom celoslovenských lyžiarskych pretekov v obrovskom slalome O putovnú cenu mesta Brezna, ktoré sa mali konať 26.3.1944 na svahoch Veľkého Boku, kde stála pôvodná chata KČST. Preteky organizačne zabezpečoval brezniansky odbor KSTL v spolupráci s armádou a počas prípravy pretekov zahynuli dvaja vojaci.O pár mesiacov po potlačení SNP chatu vypálili Nemci.*

Archív Klubu slovenských turistov Lokomotíva – Dom turistiky KST Lokomotíva Banská Bystrica – 20.3.2021